

АСПЕКТ КОМУНІКАНТІВ ДИСКУРСУ БРИТАНСЬКИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ

У статті розглянуто аспект комунікантів дискурсу британських парламентських дебатів. Запропоновано модель основних та другорядних учасників, вивчені суттєві характеристики основних комунікантів

Антропоцентризм як методологічне підґрунтя дискурсології зумовлює необхідність всебічного аналізу людського фактору в мовленні й визначає а к т у а л ь н і с т ь такого аналізу.

Уперше увага лінгвістів до учасників комунікації була спрямована в прагмалінгвістиці [1; 2; 3; 4]. Подальші доробки значно розширили межі досліджень та залучили в їхнє коло широкий спектр факторів – етнокультурних, соціальних, психологічних тощо [5; 6; 7]. Відомо, що при будь-якому підході до побудови моделі комунікативного акту визначальними є поняття адресанта або мовця, адресата та мовного твору (тексту, висловлювання). При цьому вказують на те, що мовець вступає в комунікацію не як глобальна особистість, у якій злиті всі її складові, а як особистість "параметризована", яка виявляє в акті мовлення одну зі своїх соціальних або психологічних ознак. Також підкреслюється важливість фактору адресата [1], висловлюється думка, що адресати різняться своєю комунікативною сутністю в плані виконання ними різноманітних комунікативних функцій, на підставі чого виділяють власне адресата, адресата-ретранслятора, квазіадресата, непрямого адресата, со-адресата [4].

Вивчення аспекту комунікантів є важливою складовою дискурсивних розвідок [5; 7; 4]. Ґрунтуючись на результатах вказаних дослідників, вважаємо за необхідне розглянути специфіку комунікантів у дискурсі британських парламентських дебатів (ДБПД), який виступає о б ʼ е к т о м нашого дослідження.

М е т а статті – моделювання аспекту комунікантів ДБПД шляхом аналізу комунікантів за ознакою їхньої участі (за критерієм комунікативно-позиційного статусу) та за їхніми соціальними й психологічними ознаками.

Досліджуючи параметри комунікантів, автори відносять до визначальних: 1) мовну компетенцію; 2) національну приналежність; 3) соціально-культурний статус (соціальна приналежність, професія, посада, культурні норми та звичаї, рівень освіти, місце проживання, сімейний стан); 4) біологічні дані (стать, вік, стан здоров'я, наявність або відсутність фізичних недоліків); 5) психологічний тип (темперамент, елементи патології); 6) поточний психологічний стан (поточні знання, цілі та інтереси); 7) ступінь знайомства комунікантів; 8) усталені смаки, пристрасті та звички; 9) зовнішній вигляд (одяг, манери) [2: 7]. Ці ознаки мають неоднакову значущість, їх вплив залежить від типу комунікації. Для дослідження ДБПД, з огляду на його інституціональність [8: 148], із перелічених вище параметрів найбільш важливими є соціальний статус комунікантів; в окремих випадках також психологічний тип та поточний психологічний стан можуть набувати питомої ваги.

Відомо, що в процесі комунікації її учасники виявляють себе як соціальні особистості. Це демонструє тісний взаємозв'язок між мовою та суспільством. З одного боку, комунікативна функція мови полягає у створенні та підтриманні соціальних відносин, а з іншого – саме мова надає інформацію про соціальний статус комуніканта. Вираження соціального статусу становить собою індикацію приналежності людини до тієї чи іншої суспільної групи та права й обов'язки людини, що звідти випливають [6: 6]. Соціальна роль комуніканта, яка є, з одного боку, динамічним, функціональним аспектом статусу (статус розуміємо як сукупність постійних, об'єктивно заданих соціальних характеристик індивіда [9: 142]), а з іншого – стандартизованою одиницею діяльності, виступає в конкретній ситуації як фіксований стереотип діяльності. Співвідношення ролей комунікантів конструює системи рівно- та різностатусних відносин, включаючи або виключаючи механізм підпорядкування. Мовець має певний статус та в конкретній ситуації виконує приписану йому роль у спільній діяльності, співвіднесена із відповідною роллю адресата, який має власний статус [9: 142]. За умов спільності ролей (парламентар, учасник ДБПД) соціальні ознаки комунікантів є варіабельними; їхня релевантність визначається вербалізацією в ДБПД. Таким чином, релевантним для нашого дослідження є поняття соціального статусу комуніканта.

Також учасники комунікації є особистостями, що належать до певного психологічного типу, який зумовлює особливості їхньої комунікативної поведінки [10: 151], та перебувають у різному емоційно-психологічному стані, що може бути вербалізованим у ДБПД.

Очевидно, що особи-учасники спілкування мають і певну комунікативно-позиційну роль. Г.Г. Кларк та Т.Б. Карлсон виділяють такі ролі:

- ✓ мовець – особа, яка здійснює мовленнєвий акт;
- ✓ учасники;
- ✓ адресати;

✓ випадкові особи, що слухають (ті, хто слухає, але яких мовець не збирається включити до осіб, що "беруть участь" в ілюквативному акті, але які все ж таки його чують).

Розподіл ролей мовець здійснює за допомогою таких засобів, як спосіб конструювання висловлювання в реченні й обрання позиції, в яку мовець ставить себе по відношенню до аудиторії [3: 282-283].

Таким чином, до традиційної діади комунікативно-позиційних ролей – мовець (адресант), адресат – додається ще одна – слухач, що відрізняється від адресата за критерієм адресованості мовлення та/або можливості/неможливості зміни комунікативно-позиційної ролі.

На думку науковців, комунікативно-позиційні ролі ієрархічно впорядковані: мовець завжди знаходиться в більш виграшній позиції, ніж адресат, оскільки він створює висловлювання або текст, тоді як адресат тільки сприймає та перероблює його. Але статус адресата вищий за статус слухача, у свою чергу статус слухача вищий за статус третіх осіб, які не приймають участь, але згадуються під час комунікації [2: 8]. Спрямованість на адресата є важливою характеристикою мовця, тому типи адресатів при всьому їх розмаїтті співвідносяться з типами мовців [6: 139]. Слухачі також різняться за своїми комунікативними правами та обов'язками, на підставі чого класифікуються, зокрема, на слухачів із постійним статусом та слухачів із перемінним статусом [11: 61].

Використовуючи вищезазначене, проаналізуємо за цими параметрами комунікантів ДБПД. Ядро комунікантів ДБПД складають учасники – члени парламенту, які потенційно володіють комунікативно-позиційною роллю мовця і в кожний конкретний момент спілкування виступають як мовець, адресат, слухач з перемінним статусом.

Інші комуніканти утворюють дві групи:

✓ такі, що присутні в Палаті Громад, але не можуть брати участь у дебатах: присутні в галереї (*Strangers' Gallery*) Палати Громад, представники мас-медіа. Вони згадуються в промовах членів парламенту як *guest, visitor, public, members of the public* [12: 9];

✓ такі, що можуть ознайомитися зі змістом парламентських дебатів або спостерігати за ними у режимі реального часу: телеглядачі, радіослухачі, користувачі Інтернету.

Таким чином, ці комуніканти є слухачами із постійним статусом. Вони формують коло периферійних учасників ДБПД, що надає змоги схематично подати модель комунікантів наступним чином:

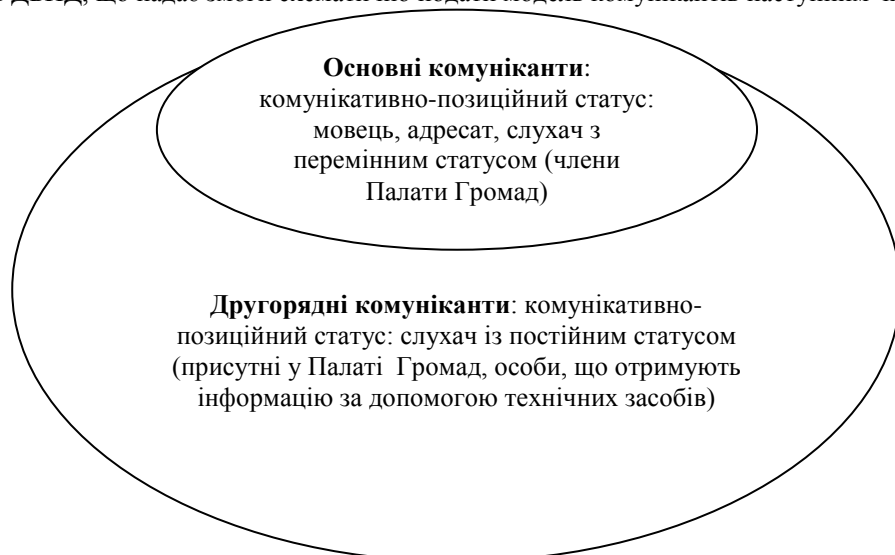

Рис. 1. Модель комунікантів ДБПД.

Зосереджуючи увагу на основних комунікантах, реєструємо, що в ДБПД вони за своїми **соціальними ознаками** поділяються на:

➤ **провідних** (*frontbenchers*) та **рядових** (*backbenchers*) депутатів, наприклад:

Mr. Speaker: Order. I must stop the Secretary of State and emphasise to Front-Bench Members that we have spent 10 minutes on one question (18 May 2004) [12].

Andrew Mackinlay: As the only Labour Back Bencher representing Essex, I take the view that we should keep Essex police force as it is (6 Mar 2006) [13].

Вербалізація статусу **провідних** депутатів, зокрема, членів парламенту, які входили або входять до кабінету (*Cabinet*) та є членами Таємної ради (*Privy Council*), реалізується звертанням *Right Honourable Member* [13].

Mrs. May: I wish the Leader of the House and all right hon. and hon. Members a very happy and productive summer recess, and I join the Leader of the House in thanking the staff for all that they have done to support us over the past year (20 July 2006) [14].

Окрім власне статусу провідного депутата, у ДБПД вербалізуються й інші соціальні ознаки цієї групи комунікантів, а саме:

• **приналежність до виконавчої влади** (*Minister, shadow Minister*);

The Minister of State, Ministry of Defence (Mr. Adam Ingram): As a Defence Minister, I am pleased to confirm the involvement of British forces in the multinational rescue operation of Norman Kember (23 Mar 2006) [13].

Dr. Starkey: I thank the Minister on behalf of my constituents and all the residents of Milton Keynes for that statement (8 Mar 2006) [12].

- **місце у партійній ієрархії;**

Rev. Ian Paisley (North Antrim) (DUP): The Northern Ireland people will not have full time in this debate because of the regulations of this House. I am allowed to speak for only 15 minutes, although I am the leader of a party that has nine Members. That is the fairness of this great democratic body that I am addressing (26 Apr 2006) [14].

The Minister for Trade (Mr. Ian McCartney): The current chairman of the Conservative party was the then Minister, and I give him credit for the action that he took jointly with me, which has led to some 10,000 lives being saved since the introduction of the legislation (11 May 2006) [12].

- **керівництво комітетами;**

Mr. Barry Sheerman (Huddersfield) (Lab/Co-op): As Chair of the Select Committee, I would be neglectful if I did not welcome what I see as the adoption of most of the recommendations of the Foster report in regard to personalisation, to science and to further education (22 Mar 2006) [13].

Sir Nicholas Winterton : The right hon. Gentleman is the Chairman of a very important Select Committee and he has just referred to international business takeovers. (22 Mar 2006) [13].

Вербалізація статусу рядових депутатів також зазвичай реалізується звертанням до них за допомогою усталеної формули: *The Honourable Member for* + назва виборчого округу, який представляє парламентар.

Mr. Mike Hancock (Portsmouth, South) (LD): Like the hon. Member for Portsmouth, North (Sarah McCarthy-Fry), I met the base commander and the company concerned last week, when they raised the same important issue (24 July 2006) [12].

Крім статусу провідного/рядового парламентаря в ДБПД об'єктивуються інші соціальні ознаки комунікантів, а саме:

➤ **належність до різних партій** (*Labour party, Conservative party, Liberal Democrats, Ulster Unionist Party, Scottish National Party* та інших);

Mr. Mark Simmonds (Boston and Skegness) (Con): We on the Conservative Benches warmly welcome the intentions of the Bill and congratulate the hon. Member for Hastings and Rye (Mr. Foster) on his efforts in bringing this important issue to the House (21 May 2004) [13].

Mr. Redwood: For the information of Labour Members, I have spoken as the Member of Parliament for Wokingham (22 Mar 2006) [13].

Членів однієї партії можна розпізнати по звертанням: "my Honourable friend" [14].

David Cairns: Absolutely; I am happy to agree with my hon. Friend. As my right hon. Friend the Secretary of State said a moment ago, there are more people in work in Scotland today than at any time in the nation's history (28 Mar 2006) [12].

➤ **належність до влади або опозиції;**

Alan Johnson: He is right to suggest that the weather may not be unseasonal, although I think that the weather has improved since 1997 – I would make that claim on behalf of the Government (14 Mar 2006) [13].

Mr. Brown: I praise the Treasury Committee for involving itself in the detail of this work and I just wish that the Opposition would take the issue as seriously (8 May 2003) [13].

➤ **представництво (виборчий округ);**

Mr. Mark Francois (Rayleigh) (Con): I am delighted to be the fourth Essex Member of Parliament to be called to speak in the debate, following very good speeches by my hon. Friends the Members for North Essex (Mr. Jenkin) and for Harwich (Mr. Carswell), and by the hon. Member for Thurrock (Andrew Mackinlay) (6 Mar 2006) [13].

Mr. Philip Hollobone (Kettering) (Con): I congratulate my hon. Friend on securing this important debate. I know that he is a constituency champion on these and other important local issues (5 Jun 2006) [13].

➤ **членство в комітетах або партійних групах** (*Select Committee* або *Committee of Inquiry, Standing committees, Backbench committees*). Комітети створюються для дослідження роботи міністерств, і обговорення політики уряду, та допомоги в законодавчій діяльності. Кількість представників партії пропорційна кількості місць, які партії мають в палаті громад. Або *all-party subject groups*, які складаються переважно з рядових депутатів різних партій. Вони дозволяють парламентарям обговорювати конкретні питання та об'єднуватися задля вирішення проблем.

The Parliamentary Under-Secretary of State for Trade and Industry (Mr. Gerry Sutcliffe): He will be aware of the recent report by the all-party small shops group, of which I am secretary, which refers to the growing dominance and near-monopoly powers of the four big supermarkets, which mean that there is not so much an un-level playing field as a huge slope (23 Mar 2006) [13].

Mr. Garnier: I invite those hon. Members who will serve on the Committee in due course to use that opportunity to improve the Bill, to make it one that recognises the difference between the courts and the police and between the prosecution and judges—between the various limbs of our constitution—and if they do all that, although I am not hugely confident, the Bill that returns for debate on Report and Third Reading may well be a better one, but I shall not hold my breath (6 Mar 2006) [13].

➤ **професійна приналежність;**

Mr. McFall: I speak as a former science teacher and I know that, as someone from a science and engineering background, I am in a minority in the House (22 Mar 2006) [13].

Також професійна приналежність депутатів об'єктивується в специфічних звертаннях. Якщо член парламенту є практикуючим юристом, у цьому разі до нього звертаються наступним чином: "*Honourable and Learned*".

The Prime Minister: If the right hon. and learned Gentleman is seriously saying that I should call for an unconditional ceasefire by Israel now (19 July 2006) [13].

Колишній або теперішній член збройних сил може почути на свою адресу: "*Honourable and Gallant*".

Mr. Gerald Howarth (Aldershot) (Con): As the Minister said, since we became involved in Iraq about 12,580 TA soldiers have been mobilised to plug the gaps. That number includes two extremely distinguished members of the reserve forces, my hon. and gallant Friends the Members for Westbury (Dr. Murrison) and for New Forest, West (Mr. Swayne), who have certainly played their part in the support of their country (23 Mar 2006) [13].

Слід зазначити, що в усному мовленні маркери часо-просторового дейксису можуть заступати маркери соціального статусу, наприклад: "*the Honourable Member who spoke last*", "*the Right Honourable Lady Opposite*", "*the Honourable Member below the gangway*". Але такі звертання змінюються у офіційних стенограмах засідань (*Hansards*) на форму "*the Honourable Member for +*" для того, щоб запобігти двозначності [14].

Щодо **особистісно-психологічних характеристик** комунікантів ДБПД, дослідження свідчить, що у мовленні парламентарів нерідко об'єктивується мовними засобами темперамент та поточний психологічний стан свій та інших.

Margaret Beckett: Given the years of experience that we in this House share of proposals for Cardiff bay, I am a little nervous about suggestions for Swansea bay (22 July 2004) [13].

Mr. Hoon: I am sorry that the hon. Gentleman has come to the House in such a bad mood. He is normally a kind, avuncular and friendly figure (9 Mar 2006) [14].

На відміну від соціальних ознак комунікантів ДБПД, що характеризують учасників як представників певних груп, ознаки психологічного шабля надають комунікантам індивідуальну характеристику.

З огляду на викладене, вибудовуємо модель основного комуніканта ДБПД у такому вигляді:

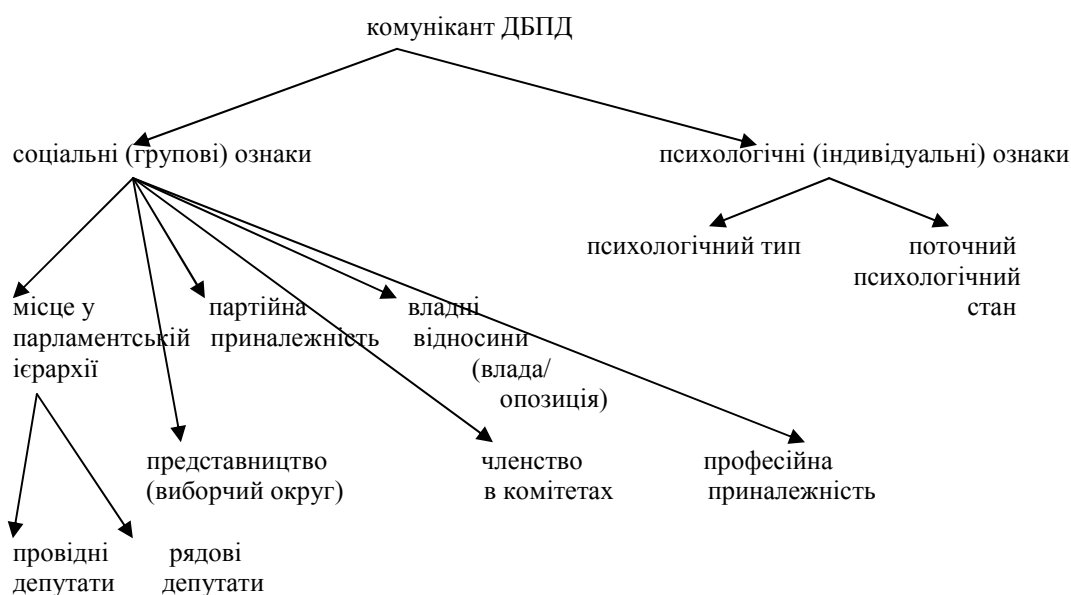

Рис. 2. Модель основних комунікантів у ДБПД.

Таким чином, ознаки комунікантів розкривають різноманітність можливих шляхів їх впливу на мовленнєву взаємодію в ДБПД. Комуніканти виявляють себе в спілкуванні як індивідуальності зі власним психологічним типом та поточним психологічним станом та як представники інституту зі своїми соціальними ознаками: партійною приналежністю, владними відносинами, належністю до виконавчої влади, місцем у партійній ієрархії, представництвом, належністю до комітетів, професійною приналежністю.

Перспективою дослідження є вивчення комунікативних стратегій ДБПД із урахуванням запропонованих моделей комунікантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата // Известия АН СССР. Сер. Л-ра и язык. – 1981. – т. 40. – № 4. – С. 325-332.
2. Богданов В.В. Коммуниканты // Вестник Харьков. ун-та. – 1989. – № 339. – С. 7-10.
3. Кларк Г.Г., Карлсон Т.Б. Слушающие и речевой акт // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17 – С. 270-321.
4. Почепцов Г.Г. О коммуникативной типологии адресата // Речевые акты в лингвистике и методике. – Пятигорск, 1986. – С. 10-17.

5. Ємельянова О.В. Мовленнєвий статус адресата у художньому дискурсі: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Харків, 2006. – 221 с.
6. Карасик В.И. Язык социального статуса. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2002. – 333 с.
7. Карпчук Н.П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Луцьк, 2004. – 217 с.
8. Завітна Т.С. Британські парламентські дебати як тип дискурсу // Вісник Харків. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2005. – № 649. – С. 147-150.
9. Макаров Л. М. Регламентный компонент ситуации речевого акта // Речевые акты в лингвистике и методике. – Пятигорск, 1986. – С. 138-148.
10. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолінгвистики. – М.: Лабиринт, 2001. – 303 с.
11. Козирева М.С. Типологія слухачів у комунікативній ситуації конфлікту // Матеріали Всеукр. наукової конференції "Другі Каразінські читання: Два століття Харківської лінгвістичної школи". – Харків: Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – 2003. – С. 87-88.
12. Some Traditions and Customs of the House // http://www.parliament.uk/parliamentary_publications_and_archives/factsheets.cfm.
13. Debates in Parliament // <http://www.parliament.uk/directories/educationunit.cfm>.
14. Parliamentary Debates (Hansard) // <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm/cmvol422.htm>.

Матеріал надійшов до редакції 19.09.2006 р.

Zavitna T.S. Aspect of communicants discourse of British parliamentary debates.

In the article the aspect of communicants discourse of British parliamentary debates is considered. A model of primary and secondary participants is worked out; the essential characteristic features of primary participants are studied.

Zavitna T.S. Communicants aspect of British Parliamentary debates discourse.

The article focuses on the British Parliamentary Debates discourse participants. The model of primary and secondary participants is worked out; the essential characteristic features of primary participants are studied.